

УДК 621.396.7(477.6)“1943/1953”

О. Ю. Титаренко

ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК РАДІОМОВЛЕННЯ НА ДОНБАСІ В ПЕРІОД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ (1943–1953 рр.)

У статті на основі архівних джерел, більшість з яких вводиться до наукового обігу вперше, охарактеризовано процес відновлення радіомовлення на теренах Донбасу у повоєнний період. Проаналізовано стан матеріально-технічної бази радіомережі, визначено засади реалізації політики в сфері радіомовлення, місце радіо в духовному житті населення регіону. Наголошено на тому, що радіомовлення було не лише найоперативнішим засобом інформації, а й виконувало культурно-просвітницьку, мобілізаційну та пропагандистську функції, особливо важливі в перші повоєнні роки.

Ключові слова: радіомовлення, Донбас, повоєнна відбудова, культурне життя, пропаганда.

У житті радянського суспільства радіомовлення традиційно відігравало важливу роль, що пояснювалося його здатністю надзвичайно оперативно реагувати на різного роду виклики, ефективно виконувати інформаційну, ідеологічну та дозвілльову функції. Особливо яскраво ці властивості проявилися в 40-х – на початку 50-х років, що вмістили в собі екстремальний досвід війни та повоєнної відбудови. За цих умов радіо стало найбільш поширеним і доступним для широких верств населення засобом одержання інформації, політичних, економічних та наукових знань, а також інструментом культурно-просвітницької роботи серед населення.

Певною специфікою позначилася робота радіо в тих регіонах, що перебували під нацистською окупацією, знаходилися в епіцентрі бойових дій, характеризувалися значними руйнуваннями інфраструктури і, в той же час, мали відігравати одну із ключових ролей в процесі налагодження мирного життя. Це, зокрема, стосувалося і Донбасу. Проте питання організації на теренах регіону роботи радіомережі протягом зазначеного періоду знайшли лише епізодичне відображення у вітчизняній історіографії, зокрема в працях А. Гайового [3], О. Броваря [2], О. Кошака [15], енциклопедичному виданні “История городов и сел Украинской ССР” [13], збірці документів “Культурне будівництво в Українській РСР” [16]. Виходячи з того, що особливості процесу відновлення радіомережі та, особливо, змістовне наповнення радіомовленнєвих передач, їх роль у культурно-просвітницькому житті регіону були висвітлені досить побіжно і не в межах спеціального дослідження, це зумовлює актуальність зазначеної розвідки та визначає її мету.

Після визволення регіону від окупації інфраструктура радіомовлення знаходилася в занедбаному і напівзруйнованому стані. Одним із нагальних питань, що забезпечувало можливість вирішення завдань інформаційно-пропагандистського забезпечення відбудови, стало відновлення радіомережі. Попри гостру нестачу кадрів та труднощі з матеріально-технічним постачанням, уже у другій половині 1943 р. у декількох визволених областях України, в тому числі у Ворошиловградській та Сталінській, були створені обласні радіокомітети [17, с.158]. З осені 1943 р. досить оперативно розпочався процес відновлення потужностей, введена до ладу нових радіостанцій. Кількість радіовузлів по Сталінській області на 1 січня 1944 р. складала 35, по Ворошиловградській – 36. Загалом система радіофікації Донбасу на 1944 рік мала такий вигляд: Ворошиловградська область - 15500 радіоточок, 61 вуличний динамік; Сталінська область – 16318 радіоточок, 76 вуличних динаміків [29, арк.6].

Суттєво покращила ситуацію відновлена у квітні 1944 р. у Сталінській області радіомовна станція “Сталіно-Донбас” РВ-26 [15, с.32], яка забезпечила функціонування у містах та селах області 59 радіовузлів із 35 тис. радіоточок. І хоча на той час цих потужностей було недостатньо для покриття повною мірою всієї території регіону, в результаті відбудовчих процесів в 1950 році кількість радіоточок склала вже 183,7 тис. [18, с.86]. Гіршою була ситуація на Ворошиловградщині – на середину 1944 р. обласне радіомовлення охоплювало лише м. Ворошиловград та 7 місцевих редакцій (зокрема у Сватовому, Старобільську, Ровеньках, Краснодоні тощо) [27, арк.58]. Важливу роль щодо організації трансляції радіопередач на підприємствах, у робітничих селищах та селах мали виконувати радіовузли, що існували ще з довоєнного часу. Проте навіть у тих випадках, коли роботу радіовузлів вдавалося відновити, їх потужність використовувалася вкрай незадовільно. Так, станом на 1948 рік на 27 шахтах Сталінської області функціонували радіовузли, але використовувалися вони лише на третину свого потенціалу. При цьому дуже багато їдалень, гуртожитків та квартир шахтарів взагалі не були радіофіковані [31, арк.113].

Слід зазначити, що радіофікація в сільській місцевості проводилася незадовільно та значно відставала від радіофікації міст і промислових центрів. З огляду на це у 1946 році було прийнято рішення про тотальну радіофікацію сіл УРСР, за яким у Донбасі було встановлено 15 радіовузлів, що покривали 1 500 радіоточок [30, арк.35]. Станом на 1948 р. загальний рівень радіофікації республіки наближався до довоєнних показників, але лише 16,4 % радіоточок припадало на сільські місцевості, до того ж переважно на районні центри [22, арк.1]. Загалом радіо (особливо в сільській місцевості) в повоєнні роки було набагато менш розвиненим інструментом формування масової свідомості, ніж мережа клубних установ, лекційна пропаганда і преса. Система радіомовлення, основу якої становила мережа дротового радіо, почала формуватися ще в 1930-і рр. як система трансляції політичної інформації та оповіщення населення. Пріоритетний розвиток мереж дротового радіомовлення під час радіофікації сільської місцевості зберігався і в 1945-1953 рр. Тепер додатковим стимулом для цього став активний розвиток мовлення на території СРСР з-за кордону (мережа дротового радіомовлення була недоступна для закордонної радіопропаганди)

[14, с.110]. Але попри вжиті кроки рівень радіофікації Української РСР значно відставав від загального рівня культурного будівництва, особливо на селі. У перші повоєнні роки в середньому по республіці одна радіоточка припадала на 25-30, а в селах на 200-300 осіб населення. І хоча ситуація щодо радіозабезпечення на Донбасі, з огляду на високий рівень урбанізації, виглядала краще, протягом всієї другої половини 40-х років вона була далекою від задовільної. Так, наприклад, у Ворошиловградській області кількість радіофікованих колгоспів становила лише 10 %: з 1013 колгоспів в області було радіофіковано лише 96 [24, арк.37]. Фактично, радіофікація сільських населених пунктів не виходила за межі 5 км від районних центрів. У Сталінській області для вирішення цих нагальних питань влада досить вдало використовувала метод “народного будівництва”, який дозволяв заощаджувати ресурси та час, покладаючи тягар відбудовчих робіт на місцеву громадськість. Досить вдалий приклад радіофікації таким способом було продемонстровано місцевим населенням у Харцизькому районі [35, арк.2]. За участю колгоспників і допомоги шефських організацій у районі досить швидко вдалося завершити радіофікацію та вийти на передові позиції в області [24, арк.3]. Загалом сільське населення, вважаючи радіо одним з елементів культурного життя, як правило, відкликалося на зусилля влади з радіофікації населених пунктів, які часто густо велися паралельно з іншими будівельними роботами. До радіофікації сільських місцевостей активно залучалися комсомольські організації. Керуючись постановою “Про покращення стану радіофікації сільських місцевостей”, у 1949 році було розгорнуто рух тотальної радіофікації, який, слідуючи поширеній практиці відзначення ювілейних дат, набув масштабності у зв’язку із 30-річчям комсомолу [33, арк.64].

Що стосується радіофікації шахтних селищ та великих промислових міст, таких як Макіївка, Горлівка та ін., то станом на початок 1950 р. по Сталінській області рівень радіофікації становив 37% або 7 радіоточок на 100 жителів, що хоча й було досить багато, не задовольняло запитів всього населення [26, арк.7-8]. І хоча на кінець 1950 року у Сталінській області було радіофіковано ще 12 шахтних селищ, таких як Дзержинськ, Щегловськ, Микітівка, Гродівка та ін., а у Ворошиловградській – 13, зокрема, Кадіївка, Іванівка, Успенка, питання радіофікації було далеким від повного вирішення. Частково радіофікація вирішувалася відбувалася шляхом встановлення вуличних динаміків – так, протягом року було додатково встановлено 30 динаміків у Сталінській області та 40 – у Ворошиловградській [26, арк.113-115]. Доволі оригінальним і ефективним кроком стала радіофікація в 1950 році в місті Жданові (нині – Маріуполі) трудового поїзду заводу “Азовсталь”. Таким чином, робочі мали змогу слухати останні новини, навіть знаходячись в дорозі [20].

Однією з причин незадовільного стану із радіозабезпеченням був нерівномірний розподіл та постачання областей необхідною апаратурою. Так, за 1948 р. до Ворошиловградської області не було завезено жодного радіоприймача та радіолампи [22, арк.26]. Виходом за цих умов досить часто були саморобні детекторні приймачі. Доволі цікаві спогади, показові з перспективи характеристики технічних можливостей і ступеня поширення радіо, його ролі в житті повоєнного суспільства навів мешканець м. Амросіївка П.М. Складов: “А радіо, знаєте, як слухали? Детекторні пішли приймачі такі ось. Не знаю, як вони зроблені... Ось один на ліжку лежить і розповідає за футбол, а повна хата, значить, футбол слухає. І задоволені всі!” [12].

Навіть у тих випадках, коли, здавалось би, радіомережу було відновлено, далеко не завжди потужності місцевих радіовузлів дозволяли забезпечити цілодобову трансляцію: так, зокрема, в Старобешівському районі радіовузол працював лише 4 години на добу, до того ж вартість абонентської плати не зменшувалась [4, арк.1]. В разі несплати через високий тариф або внаслідок незадовільної роботи радіомережі практикувалося відключення радіоточок, незважаючи на те, що такий радикальний крок шкодив цілям політичної пропаганди. Так, за 1950 рік по Сталінській області було вимкнено 17 246 радіоточок [25, арк. 32].

Суттєвою проблемою, що ускладнювала ефективну роботу радіомовлення протягом всього повоєнного періоду, була кадрова. Не вистачало як технічних, так і творчих працівників – редакторів, дикторів, коректорів. Внаслідок цього якість підготовленого на місцях матеріалу була здебільшого незадовільною. Так, навіть у Сталінському обласному радіокомітеті у перші посткупаційні та повоєнні роки не було ані редактора із суспільно-політичних передач, ані головного редактора. Відсутнім був брак необхідної апаратури для радіостудії. Неодноразово з-за таких технічних причин затримувався вихід в ефір радіопередач [27, арк.58-59]. Схожі проблеми спостерігалися не лише в обласних радіокомітетах – Сталінському та Ворошиловградському. Так, перевірка роботи Українського радіокомітету наприкінці 1947 – на початку 1948 рр. показала, що численні недоліки існують й у республіканському радіомовленні. Так, серед зауважень було відзначено недбале редагування “останніх новин”, проведення передач та бесід із політичними помилками та заміна концертних програм без попередження чи вимкнення трансляції посеред музичного твору [23, арк.5-7].

Організація радіомовлення на Донбасі на завершальному етапі війни та у перші повоєнні роки мала певні особливості, зумовлені як специфікою воєнного часу, так і особливостями відбудови регіону. Відображенням цього стала активна участь обласного радіокомітету разом з відповідними структурами інших областей у пропаганді та організації збору коштів на придбання бойової техніки для Червоної Армії [5, арк.16-17]. Зміст радіопередач складався з оглядів періодичної преси, останніх новин як з фронту, так і з життя регіону і країни, суспільно-політичних передач, лекцій та інформацій. Основну увагу було приділено матеріалам щодо відновлення народного господарства області та Сталіно зокрема, інформації щодо організації соціалістичних змагань. Одним із найбільш вживаних форматів стали виступи керівних робітників та передовиків виробництва, які ділилися своїм досвідом та порадами. Помітне місце у структурі мовлення займав цикл “Бесіди про Донбас веде шахтар Тарас”, який за характером був більш агітаційним, спрямованим на піднесення трудового духу, пропагування перевиконання планів видобутку вугілля [5, арк.7]. Доволі нестандартною рубрикою в радіопрограмах став “Крокодил” на шахтах”, що мав на меті

критикувати недоліки в організації роботи вугільних підприємств, їх керівників чи окремих робітників у віршованій жартівливо-сатиричній формі [5, арк.221-222].

Певний мобілізаційний ефект, спрямований на якнайшвидше забезпечення відбудови, справляли матеріали виїзних редакцій центральних газет "Правда" та "Известия" на Донбасі. Вони транслювалися за допомогою місцевих радіомереж. Джерелознавчу цінність являють собою матеріали радіогазети, що призначалися для працівників шляхів сполучення. Наприклад "Залізничник Донбасу", який розпочав своє життя в ефірі 9 серпня 1944 р., проіснував до 28 березня 1945 р. За час роботи цієї радіогазети редакцією було підготовлено 34 випуски [6, арк.71-74]. З 5 квітня 1945 р. радіогазету замінили передачею для залізничників [7, арк.10-15].

Контент радіопередач у повоєнний період мав свої особливості. Виходячи з того, що Донбас вважався одним із найбільших промислових регіонів Радянського Союзу, радіо значну кількість своїх матеріалів присвячувало ситуації у вугільно-металургійній промисловості, передусім трудовим здобуткам гірників та металургів [28, арк.1-3; Додаток 4.7]. Згідно з програмними партійними документами акценти розставлялися наступним чином: "...пропаганда п'ятирічного плану, показ трудового героїзму, завзяття і наполегливості радянських людей у подоланні труднощів повоєнного часу і популяризація методів роботи передових робітників і колгоспників, а також досвіду підприємств і колгоспів... повинні бути завжди в центрі уваги працівників радіомовлення" [1, с.26-30].

Особливу увагу було приділено налагодженню системи оперативного обміну інформацією, включенню її до мережі радіомовлення. У 1946 р. задля забезпечення отримання оперативної інформації ТАРС, керівництвом Комітету радіофікації та радіомовлення УРСР було направлено листа до секретаря ЦК КП (б)У Литвина із проханням встановити в редакції апарат Телетайп. Це було спричинено тим, що основна робота радіокомітету залежала від виходу газет, які могли друкувати застарілий матеріал, що на момент його виходу в інформаційній передачі втрачав актуальності. Встановлення телетайпу давало змогу напряму отримувати по радіо найважливіші матеріали та мати постійний зв'язок з ТАРС [30, арк.4]. Уже до 1951 р. таке співробітництво було налагоджено. До обов'язків та задач Сталінського обласного управління входив прийом із Києва та Москви всієї республіканської, союзної та іноземної інформації, її обробка та передача до редакцій обласних газет, таких як "Соціалістический Донбасс", "Радянська Донеччина", "Комсомолец Донбасса". Окрім того, обласне управління РАТАУ мало щомісячно передавати телетайпом до Москви та Києва по 80 інформацій і статей з області. Так, за 1951 р. для Москви було передано 1186 інформацій, до Києва – 1269 [9, арк.2]. Такий тісний творчий контакт редакцій і відділів РАТАУ з республіканськими, обласними, районними газетами позитивно відбивався на якості інформаційного забезпечення населення. У той же час такий зв'язок здійснювався лише з обмеженим колом газет. Для підвищення якості зв'язків з редакціями, було введено до практики відвідання їх працівниками РАТАУ [10, арк.6-7]. У будь-якому разі зазначена система до певної міри сприяла відображенню реалій відбудови на Донбасі, мала формувати його імідж як регіону із динамічними економічними, соціальними, культурними процесами.

Радіо, як і будь-який інший засіб пропаганди, було інструментом своєрідного перетворення дійсності. У цьому контексті варто відзначити наступний факт: в 1948 р. Сталінський обласний радіокомітет заборонив місцевому радіомовленню передачу негативного матеріалу, а також статей з газет, що містили критику в бік партійних діячів, господарських та інших керівників. Проте ця заборона викликала невдоволення, зокрема, у Горлівському міськомі КП(б)У зазначали, що "є потреба в критиці окремих установ, бо радіопередачі дієві" [23, арк.2]. З огляду на цей епізод можна, припустити, що політика "лакування дійсності" не завжди знаходила підтримку і зміст радіопередач міг досить адекватно відображати реалії.

Радіо було не лише засобом масової інформації, а й виконувало важливу роль у культурно-розважальному житті – трансляції музики, концертів, театральних вистав, фрагментів нових творів письменників і поетів користувалися значним попитом з боку аудиторії, оскільки дозволяли навіть за умови досить напруженого виробничого циклу, характерного для промислового регіону, формувати уявлення про останні тенденції та прояви культурного життя в межах всієї країни та України. Доволі показовим у цьому відношенні є фрагмент написаного в лютому 1945 р. листа мешканки Слов'янська Сендецької своєму чоловікові на фронт: "...Наразі по радіо передають радіо-композицію "Капітанська донька" Пушкіна. Коля (син – О.Т.) почув, із захопленням розповів мені зміст, нагадав діючих осіб і почав з великим інтересом уважно слухати....Нараз передають по радіо концерт – скільки є в нас чудових простих, життєвих пісень... Ні в кого немає таких чудових пісень, ні в кого немає такої захоплюючої музики, як у нас, тобто росіян та українців..." [19, с.184].

Радіомережа служила основним технічним засобом популяризації діяльності колективів художньої самодіяльності. Так, зокрема, під час республіканської олімпіади художньої самодіяльності в 1945 році, хід якої широко висвітлювався за допомогою радіо, біля мікрофону виступили учасники з більшості областей Української РСР [21, с.146]. У 1949 р. в ході підготовки до святкування "10-річчя Возз'єднання Українського народу в єдиній Радянській Соціалістичній республіці" було вирішено провести радіофестиваль художньої самодіяльності, в якому взяли участь колективи з Харківської, Дніпропетровської, Чернігівської, Сталінської та інших областей України. Всього до трансляції було заплановано 14 концертів. Масштабним заходом, що мав висвітлюватися за допомогою обласного радіомовлення, стала декада української радянської музики, яка складалася з наступних блоків: симфонічна музика, оперна та балетна музика, камерна музика та блок "Донбас в творчості українських радянських композиторів" [34, арк.127-128].

Радіо відіграло важливу роль у висвітленні урочистих подій у житті держави та регіону, створенні атмосфери свята та піднесення. Так, зокрема, до святкування річниці Жовтневої революції складалися окремі плани радіопередач. У ці дні – 6-8 листопада – переважала інформація про проведення парадів та

демонстрацій в містах, транслювалися концерти за участю як професійних митців, так і самодіяльних колективів чи виконавців. Основну увагу було приділено творам радянських композиторів, “патріотичним композиціям” та маршам, хоча не виключалися і твори класиків у виконанні симфонічних оркестрів [34, арк.137-138].

Діяльність радіомовлення з плином часу ставала й частиною культурно-просвітницької роботи в регіоні. Уже в 1948 році серед передач з'являються такі, що містили в собі помітний науково-просвітницький контент. Особливе місце почали займати статті та бесіди про розвиток радянської науки, питання природознавства та антирелігійної пропаганди. За недоліки в роботі таких радіолекторіїв вважали як невелику кількість антирелігійних передач (лише 4 передачі за 4 місяця), так і недостатній рівень їхньої аналітичності. Так, зокрема, партійні документи зазначали певні акценти доповідачів на “реакційній” та “деструктивній” ролі релігії в “будівництві комуністичного ладу” [32, арк.1-2]. Засобами радіомовлення здійснювалася активна розважальна робота під час сільськогосподарських робіт.

На початку 1950-х рр. дедалі більшого значення набувають літературні передачі, що пояснюється і розвитком радіомережі, і новими акцентами в питаннях організації культурно-пропагандистської роботи. Зміст передач складався з тематичних підборок віршів поетів Донбасу [8, арк.370-381], лекцій з історії літератури (наприклад, “Гоголь та Україна”) [8, арк.315-326зв.], читання уривків із творів класиків літератури, популярних радянських письменників (зокрема, глав з роману “Молода Гвардія” О. Фадєєва) [8, арк.7-9зв.] та програми “Театр перед мікрофоном” [8, арк.174-204зв.]. Таке розмаїття радіопередач свідчить про певну еволюцію місця радіомовлення в житті населення регіону.

Певну увагу було приділено організації радіомовлення для дітей. У випусках шкільних новин висвітлювалися важливі події в житті школярів: боротьба за кращі успіхи у навчанні, проведення зимових канікул, містилися огляди газет “Зірка” та “Юный Ленинец”. Окрім цього, транслювалися й літературні, музичні та науково-популярні передачі, такі як “Вірші та пісні про В.І. Леніна”, “Обговорення “Ревізора” Н. Гоголя”, “Концерт пісні й танцювальної музики”, “Нарис про народного артиста А. Бучму”, “Радянський електронний мікроскоп”, “Юні мічурінці та ін.” [34, арк.215-216]. Іманентною рисою цих передач, що доводили навіть їх назви, був доволі високий рівень ідеологізації та політизації. Радіо в деяких випадках допомагало в реалізації навчально-виховного процесу, інформуванні про книжкові новинки: так, зі звіту Сталінської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва ім. С.М. Кірова відомо, що протягом 1947 року вона тричі передавала по радіо список рекомендованої літератури для читання на тему “Вивчай свій край” та двічі – бібліографічні огляди нової літератури для читачів [11, арк. 29].

1951 рік ознаменувався виходом двох постанов у сфері радіомовлення: Постановою ЦК ВКП (б) від 15 листопада 1951 р. та Постановою ЦК КП (б) У від 26 листопада 1951 р. “Про заходи щодо поліпшення республіканського, обласного та районного радіомовлення”. Вони безпосередньо відбилися і на стані організації радіомовлення в регіоні – відповідно до цих документів Сталінський обласний радіокомітет провів роботу із заміщення посад головних редакторів, відповідальних редакторів суспільно-політичних передач більш кваліфікованими кадрами, зокрема в Сталіно, Костянтинівці, Єнакієвому, Красноармійську. Поруч із тим, керуючись постановами з ідеологічних питань, було зроблено зміни у змісті передач. Основними темами, що виносилися на трансляцію у вигляді статей та бесід, стали матеріали про дружбу народів СРСР, патріотизм, боротьбу з “буржуазним національним космополітизмом” тощо [36, арк.131]. Більше уваги стали приділяти висвітленню роботи шахтарів, металургів, машинобудівельників області, до виступів біля мікрофону почали долучати керівників колгоспів, передовиків промисловості, транспорту та сільського господарства. Змінилися радіопередачі й по формі – ширше стали практикуватися радіопередачі, що передбачали особистісний, наблизений до місця перебування актора, вимір подій – бесіди, репортажі, позастудійні передачі. Один раз на тиждень організовувався спеціальний випуск “З мікрофоном по області”, який включав у себе репортажі з місць подій – із шахт, колгоспів, заводів та будівництв. Усього з жовтня 1951 по жовтень 1952 рр. було організовано 63 таких випуски. Щотижнево став виходити шкільний піонерський радіожурнал, а раз на два тижні – комсомольсько-молодіжний. Поширеною стала така форма роботи як “концерт на замовлення” [36, арк.132-133].

Протягом всього воєнного та повоєнного часу радіо виконувало не тільки інформаційну, а й культурно-просвітницьку функції. Стан матеріально-технічної бази, кадрові проблеми, завдання, що ставилися владою, очікування населення стали тими ключовими чинниками, що визначили як інституційні, так і змістовні параметри роботи радіомережі на території Донбасу. І хоча стан матеріально-технічної бази системи радіомовлення протягом перших повоєнних років залишався незадовільним, а процес радіофікації, особливо на селі, проходив досить повільними темпами, і центральна влада розглядала радіо як важливу агітаційно-пропагандистську та культурно-просвітницьку складову процесу відбудови.

Джерела та література

1. Богорад Д.И. Будущий Донбасс / Д.И. Богорад. – Сталино, 1946. – 54 с.
2. Бровар О.В. Вугільна промисловість Донбасу у 40-60-х рр. ХХ т. : проблеми соціального розвитку: монографія / О.В. Бровар. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 365 с.
3. Гайовий А. Відродження господарства та культури Ворошиловградської області / А. Гайовий. – М. : Огиз, 1944. – 60 с.;
4. Державний архів Донецької області (далі – ДАДО). Ф.П.-326. Оп. 7. Спр. 619. 153 арк.
5. ДАДО. Ф.Р.-4674. Оп. 1. Спр. 5. 232 арк.
6. ДАДО. Ф.Р.-4674. Оп. 1. Спр. 8. 172 арк.
7. ДАДО. Ф.Р.-4674. Оп. 1. Спр. 20. 193 арк.
8. ДАДО. Ф.Р.-4674. Оп. 1. Спр. 110. 489 арк.
9. ДАДО. Ф.Р.-5896. Оп.1. Спр.21. 33 арк.
10. ДАДО. Ф.Р.-5896. Оп.1. Спр.22. 42 арк.

11. ДАДО. Ф.Р.-6403. Оп. 1. Спр. 6. 299 арк.
12. Інтерв'ю зі Складовим П.М., 1930 р.н. Місце проведення та запису інтерв'ю: м. Амвросіївка Донецької області, липень 2016 р. Транскрибований аудіозапис.
13. История городов и сел Украинской ССР. Ворошиловградская область. – К. : УСЭ, 1976. – 727 с.
14. Кошетчиков И.В. Советские праздники и обряды на селе Центрального Нечерноземья 1945 – начала 1960-х гг.: распространение и рецепция населения / И.В. Кошетчиков // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота. – 2014. – № 2 (40): в 2-х ч. Ч. II. – С. 98–106. – Режим доступа: <http://www.gramota.net/materials/3/2014/2-2/24.html>
15. Кошак О. Ретроспектива становлення і розвитку радіомовлення на Донеччині / О. Кошак // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Журналістика. – 2010. – № 18. – С. 28–35.
16. Культурне будівництво в Українській РСР: Збірник документів в 2 т.– К. : Політвидав УРСР, 1961. – Т 2. (червень 1941 – 1960 рр.) – 663 с.;
17. Ляхоцький В.П. Матеріали радіомовлення як джерело вивчення діяльності Компартії України в роки Великої Вітчизняної війни : дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / В.П. Ляхоцький; Київ. інж. будівн. ін.-т. – К., 1990. – 229 с.
18. Народное хозяйство Донецкой области: Стат. сб. / Общ. ред. Н.Г. Пономарева. – Донецк: Донбасс, 1981. – 138 с.
19. Сендецкий Н. Троицкий собор. В 4-х томах. Том третий. / Н.С. Сендецкий. – К.: Ёвшан-зілля, 2015. – 1152 с.
20. Социалистический Донбасс. – 1950. – 24 марта.
21. Шамрай О.Г. Культурно-освітня сфера та духовне життя українського села в 1943-1950 рр. (за матеріалами центральних областей УРСР): дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / О.Г. Шамрай; Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2008. – 217 с.
22. Центральний державний архів вищих органів влади України. Ф.2. Оп.7. Спр. 7244. 53 арк.
23. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). Ф.1. Оп. 23. Спр. 969. 47 арк.
24. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.30. Спр. 1365. 77 арк.
25. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.30. Спр. 2048. 44 арк.
26. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.30. Спр. 2058. 197 арк.
27. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.70. Спр. 211. 94 арк.
28. ЦДАГО України. Ф.1. Оп. 70. Спр. 273. 24 арк.
29. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.70. Спр. 276. 165 арк.
30. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.70. Спр. 405. 70 арк.
31. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.70. Спр. 407. 114 арк.
32. ЦДАГО України. Ф.1. Оп. 70. Спр. 1378. 5 арк.
33. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.70. Спр. 1890. 259 арк.
34. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.70. Спр. 1905. 305 арк.
35. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.70. Спр. 1945. 157 арк.
36. ЦДАГО України. Ф.1. Оп. 70. Спр. 2169. 136 арк.

Titarenko O. Yu. The restoration and development of broadcasting in Donbass in the Postwar Reconstruction Period (1943-1953)

The process of restoration of broadcasting in Donbass in the postwar period is described in the article on the base of archival sources, most of which are introduced into scientific circulation for the first time. The condition of the material and technical base of the radio network is analyzed, the principles for implementing the policy in the sphere of broadcasting, the place of radio in the spiritual life of the population of the region are determined. It was noted that broadcasting was not only an operative news media, but also included the cultural, educational, mobilization and propaganda functions, especially important in the first postwar years.

Key words: *broadcasting, Donbass, the postwar reconstruction, culture life, propaganda.*

Титаренко Е. Ю. Восстановление и развитие радиовещания на Донбассе в период послевоенного восстановления (1943-1953 гг.)

В статье на основе архивных источников, большинство из которых вводится в научный оборот впервые, охарактеризован процесс восстановления радиовещания на территории Донбасса в послевоенный период. Проанализировано состояние материально-технической базы радиосети, определены принципы реализации политики в сфере радиовещания, место радио в духовной жизни населения региона. Отмечено, что радиовещание было не только оперативным средством информации, но и выполняло культурно-просветительскую, мобилизационную и пропагандистскую функции, особенно важные в первые послевоенные годы.

Ключевые слова: *радиовещание, Донбасс, послевоенное восстановление, культурная жизнь, пропаганда.*